

УДК 336.14
JEL: G11; H20; H25; O40
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-402-413>

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

©2024 ПОЛЯКОВ М. Й.

УДК 336.14
JEL: G11; H20; H25; O40

Поляков М. Й. Інвестиційна складова податкової політики в умовах війни

Метою статті є узагальнення наукових підходів до інвестиційної складової податкової політики держави та розроблення рекомендацій щодо формування інвестиційно сприятливого податкового середовища в Україні під час війни. У статті досліджено взаємозв'язок між інвестиціями та економічним зростанням у країнах ЄС у 1992–2022 рр. Визначено, що інвестиції є одним із драйверів економічного зростання. Здійснено аналіз заходів, які вживаються владою країн з розвинутою і трансформаційною економікою, для інтенсифікації інвестиційних потоків. Зокрема, значну увагу приділено податковим інструментам стимулювання інвестицій. Основними з них є: а) зменшення податкового навантаження у сфері оподаткування капіталу; б) використання інвестиційних податкових пільг; в) поліпшення умов для транскордонного переміщення капіталу; г) надання цільових податкових пільг зі сплати інших податків – наприклад, щодо соціальних відрахувань для новостворених робочих місць з дотриманням встановлених державою умов. Досліджено особливості інвестиційних процесів у період воєнного часу та післявоєнного відновлення. Наприклад, у Японії в повоєнний період акцент державної політики був зміщений на користь залучення в економіку країни приватних інвестицій. У цій країні було успішно застосовано «трансфер технологій», імпортовано технологічні розробки США і країн Європи для розвитку основних галузей національної промисловості. У період після Другої світової війни європейські держави поліпшували інституційне середовище для залучення зовнішніх інвестицій, зокрема проводили дерегуляцію підприємництва та лібералізацію торговельних відносин. Обґрунтовано, що через сучасні значні потреби фінансування бойових дій Україна поки не може впровадити систему інвестиційних податкових пільг. Визначено, що пріоритетними заходами податкової політики, які сприятимуть підвищенню довіри економічних агентів та посиленню їх інвестиційної активності, є: дотримання стабільності та прогнозованості цієї політики, системні заходи у сфері детінізації економіки; спрощення та подальша цифровізація механізму адміністрування податків; перехід до європейських практик оподаткування, які прямо або опосередковано сприятимуть інвестиціям у виробництво інноваційної продукції.

Ключові слова: податкова політика, інвестиції, податки, податкові пільги, податкове адміністрування, інституційне середовище, економічне зростання.

Рис.: 1. **Бібл.:** 31.

Поляков Михайло Йосипович – кандидат економічних наук, співголова комітету оподаткування, Американська торговельна палата в Україні (вул. Миколи Амосова, 12, Київ, 03038, Україна)

E-mail: poliakov_m@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7520-7318>

UDC 336.14
JEL: G11; H20; H25; O40

Poliakov M. Yo. The Investment Component of Tax Policy under Wartime

The aim of the article is to summarize scientific approaches to the investment component of the State's tax policy and develop recommendations for the formation of an investment-friendly tax environment in Ukraine during the wartime. The article examines the relationship between investment and economic growth in the EU countries in 1992–2022. It is determined that investments are one of the drivers of economic growth. An analysis of the measures taken by the authorities of countries with developed and transforming economies to intensify investment flows is carried out. In particular, considerable attention is paid to tax instruments to stimulate investment. The main ones are: a) reduction of the tax burden in the field of capital taxation; b) use of investment tax incentives; c) improving the conditions for cross-border capital movements; d) provision of targeted tax benefits for the payment of other taxes – for example, social deductions for newly created jobs in compliance with the conditions established by the State. The features of investment processes during the wartime and intended for the post-war recovery are studied. For example, in Japan in the post-war period, the emphasis of the State policy was shifted in favor of attracting private investment to the country's economy. This country successfully applied «technology transfer», while technological developments of the United States and European countries were imported for the development of the main branches of the national industry. In the post-World War II period, European states improved the institutional environment for attracting foreign investment, including deregulation of entrepreneurship and liberalization of trade relations. It is substantiated that due to the current significant needs for financing military operations, Ukraine cannot yet implement a system of investment tax benefits. It is determined that the priority measures of tax policy, which will contribute to increasing the confidence of economic agents and strengthening their investment activity, are the following: compliance with the stability and predictability of this policy, systematic measures in the field of de-shadowing the economy; simplification and further digitalization of the tax administration mechanism; transition to European taxation practices that will directly or indirectly promote investment in the innovative production.

Keywords: tax policy, investment, taxes, tax incentives, tax administration, institutional environment, economic growth.

Fig.: 1. **Bibl.:** 31.

Poliakov Mykhailo Yo. – PhD (Economics), Co-chair of the Tax Committee, American Chamber of Commerce in Ukraine (12 Mykoly Amosova Str., Kyiv, 03038, Ukraine)

E-mail: poliakov_m@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7520-7318>

Інвестиції є основним драйвером забезпечення економічного розвитку, тому для полісмейкерів важливим завданням є формування сприятливої державної політики для залучення нових інвестиційних ресурсів. Окремий аспект національної економічної політики належить стимулюванню саме приватних інвестицій. Країни, які зробили ставку на імпорт технологій, прихід на їх ринки транснаціональних корпорацій, які здійснювали випуск товарів з високою доданою вартістю та розширення експортної діяльності, впевнено та доволі стрімко стали лідерами своїх регіонів і глобального ринку. З огляду на зазначене, важливим є вдосконалення фінансової та регуляторної політики держави, що можуть спонукати економічних агентів розширювати ділову активність. Протягом багатьох десятиліть емпіричним шляхом ідентифікувалися чинники, які мають значущий вплив на інвестиційну активність підприємств. До них віднесено: верховенство права, макроекономічну та політичну стабільність, захист приватної власності, довіру до держави, конкуренцію, розмір ринку, оподаткування та багато інших.

Економічна глобалізація посилила роль податкової конкуренції у процесах залучення капіталу та інвестиційних потоків. Податковим інструментами і механізмами приділена значна увага з огляду на їх відчутний вплив на поведінку економічних агентів. Найбільше значення серед них належить податковому навантаженню, структурі оподаткування, частоті змін податкового законодавства та механізму адміністрування податків і зборів. Усталеними трендами для країн ОЕСР і ЄС є зниження ставок податків на капітал і працю для «пом'якшення» деструктивного впливу податкової політики на економічне зростання та залучення приватних інвестицій. Розроблено комплексні фіскальні заходи підтримки підприємств, які займаються інвестиційно-інноваційною діяльністю. Країни з економіками, що розвиваються, намагаються копіювати найбільш розвинуті країни та створюють преференційне порівняно з розвинутими країнами фіскальне середовище для компенсації вищих ризиків інвестування в ці країни. Для України питання вдосконалення та модифікації інвестиційної політики, у тому числі шляхом оподаткування, є ургентними навіть в умовах повномасштабного вторгнення. Адже модернізована економіка, що швидко адаптується до турбулентних викликів, є запорукою зростання податкових надходжень для фінансування військових потреб. Враховуючи викладене, вважаємо за своєчасне та актуальне розглянути питання інвестиційної складової податкової політики держави.

Питання впливу інвестицій, зокрема іноземних, на економічне зростання доволі активно під-

німається та дискутується на різних майданчиках громадянського суспільства. X. Wang, Z. Xu, Y. Qin, M. Skare виявили, що станом на 2022 р. уже налічується понад тисяча досліджень у цій сфері, науковці з понад 100 країн активно долучені до цієї проблематики. Причому результати досліджень є різними для різної вибірки країн, науковці використовують диферентні підходи та моделі [1]. Зокрема, A. Moudatsou визначив, що для вибірки країн ЄС прямі зовнішні інвестиції мають позитивний вплив для економічного зростання – як прямо, так і опосередковано (через торгівлю та людський капітал). Іноземні інвестиції мають найбільш відчутний вплив на малі економіки – Ірландії та Нідерландів [2]. Y. Su, Z. Liu дійшли висновку, що прямі іноземні інвестиції в людський капітал сприяють активізації темпів економічного зростання в китайських містах [3]. S. Iamsiraroj провів ґрунтовне дослідження взаємозв'язку між показником зростання реального ВВП і прямими іноземними інвестиціями для 124 країн протягом 1971–2010 рр. Дослідник констатував, що інвестиції мають позитивний ефект на економіку, і навпаки; людський капітал, відкритість торгівлі та економічна свобода є іншими ключовими детермінантами інтенсифікації інвестицій, які, своєю чергою, стимулюють подальше зростання доходів [4].

Вплив податкової політики на процес залучення інвестицій в економіку досліджував А. Нікітішин, який запропонував заходи податкового регулювання для стимулювання інвестиційної активності вітчизняних підприємств [5]. І. Тофан охарактеризував вплив податкових пільг на обсяги залучення іноземних інвестицій, автором виявлено нестачу стимулювальних чинників інвестиційної діяльності в Україні [6]. Я. Малахова ідентифікувала чинники, які є значущими для розширення інвестиційної активності підприємств, до них зокрема авторка віднесла податки [7].

Метою статті є узагальнення наукових підходів до інвестиційної складової податкової політики держави та розроблення рекомендацій щодо формування інвестиційно сприятливого податкового середовища в Україні під час війни.

Деякі століття серед країн світу відбувається жорстка конкуренція на ринках фінансового капіталу, який є одним із ключових факторів забезпечення економічного зростання. Для підтвердження цієї тези досліджено взаємозв'язок між інвестиціями (% до ВВП) і темпами зростання реального ВВП на одну особу для 22 країн – членів ЄС протягом часового інтервалу 1992–2022 рр. До вибірки не було включено такі країни, як Кіпр, Мальта, Ірландія, Люксембург (які є

невеликими державами) та Хорватія (у зв'язку з дефіцитом даних про інвестиції до середини 1990-х). Отримані результати відображено на *рис. 1*.

Результати аналізу наведених даних засвідчують наявність прямо пропорційної залежності – чим більший рівень залучення інвестицій в економіку країни, тим вищі темпи економічного зростання. Актуальним і важливим для України є викремлення кейсів Чехії, Латвії, Естонії, Румунії та Словаччини, які характеризуються одними з найвищих показників як економічного зростання, так і співвідношень інвестицій до ВВП серед країн ЄС за останні 30 років. Результати дослідження М. Simionescu зі співавторами свідчать, що для Вишеградської четвірки (Чехії, Словаччини, Угорщини, Польщі) та Румунії вплив прямих іноземних інвестицій є позитивним у контексті забезпечення та підтримки темпів зростання реальної економіки [8].

Чималий пул держав пропонує потенційним інвесторам значні податкові преференції та інші спеціальні умови – спрощені процедури виділення землі для будівництва підприємств, доступ для інфраструктури, звільнення від сплати мита для імпорту обладнання з метою залучення нових іноземних інвестицій.

Податкова політика є достатньо дієвим і поширеним інструментом впливу держави на інвестиційний та споживчий попит і має довготривалий ефект впливу на економічне зростання [9]. L. Summers зазначає, що податкові заходи, які спрямовані на стимулювання інвестиційних потоків, але не мають впливу на заощадження, у майбутніх періодах призведуть до зменшення рівня конкурентоспроможності національної економіки. Тому податкові стимули повинні бути комплексними та релевантними пріоритетам промислової та економічної політики країни [10].

Задля стимулювання економіки фокус полісмейкерів має бути націлений на регулювання тих податків, котрі мають найвищий потенціал впливу на інвестиційну діяльність і обсяги споживання. В. Ślusarczyk дійшла висновку, що оподаткування є значущим фактором залучення іноземного капіталу до Польщі. Податкові преференції у вигляді податкових пільг зі сплати податків на прибуток і майно позитивно вплинули на приплив прямих іноземних інвестицій у досліджуваному періоді 2004–2016 рр. [11].

Китайські дослідники Y. Liu, J. Мао виявили, що реформа оподаткування капіталу в Китаї, яка

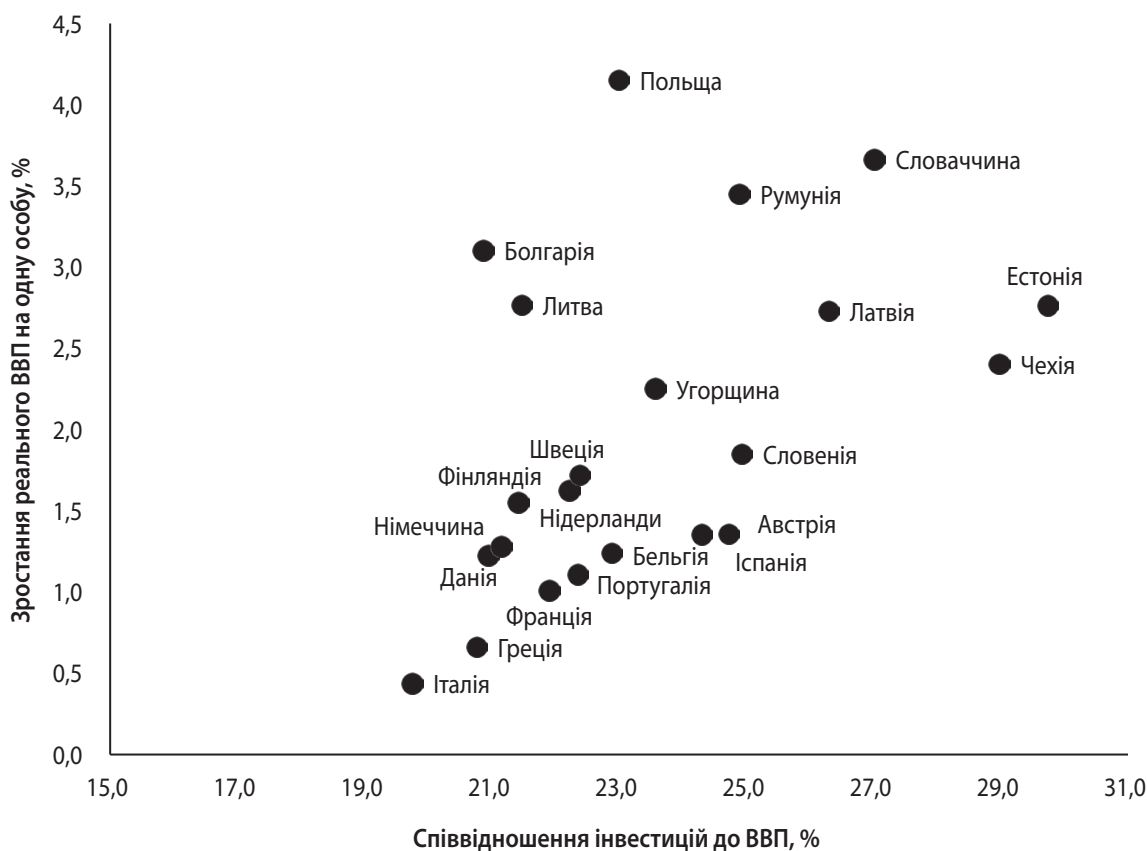

Рис. 1. Взаємозв'язок між інвестиціями та економічним зростанням у країнах ЄС у 1992–2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними Eurostat і Світового банку.

в тому числі передбачала податкові преференції суб'єктам господарювання, які інвестують в основний капітал, відбилася на підвищенні інвестиційної активності та продуктивності компаній. А це, своєю чергою, позитивно вплинуло на економічне зростання країни [12].

Факхівці ОЕСР зазначають, що уряди застосовують оподаткування для досягнення різноманітних цілей соціально-економічного розвитку. Податковий інструментарій доволі активно використовується країнами для залучення інвестиційних потоків і у світовій практиці є найбільш застосовуваним елементом системи державного фінансового регулювання інвестиційного розвитку. Податкова конкуренція за залучення додаткового інвестиційного капіталу в економіку є усталеним глобальним трендом. Країни намагаються запропонувати кращі для інвесторів фінансові умови порівняно з країнами-сусідами, використовуючи широкий спектр заходів, важелів і механізмів. Податкові стимули поліпшують рівень інвестиційної привабливості країни, якщо вони забезпечують зменшення ставок податків порівняно з країною походження іноземного інвестора, або якщо в цій країні сформовано кращі податкові умови для інших конкуруючих сфер економічної діяльності [13].

Розрізняють декілька видів податкових інструментів, зокрема:

- а) зменшення рівня оподаткування податком на прибуток, що може передбачати зниження податкової ставки, створення спеціальних економічних зон з преференційним оподаткуванням, передбачення режиму податкових канікул;
- б) фінансові стимули залучення інвестицій у основний капітал шляхом запровадження інвестиційних податкових пільг, податкового кредиту, податкових пільг для прибутку підприємств, який реінвестується в їх основний капітал;
- в) поліпшення умов для трансграничного переміщення капіталу, чого можна досягти шляхом зниження ставок податку для репатріації прибутків, усунення обмежень щодо сплати дивідендів іноземним акціонерам, цільового зменшення митних тарифів;
- г) надання цільових податкових пільг зі сплати інших податків – наприклад щодо соціальних відрахувань для новостворених робочих місць з дотриманням встановлених державою умов. За рекомендаціями міжнародних фінансових організацій, з огляду на набутий досвід, встановлення пільг для

інвесторів чи операцій, пов'язаних з інвестуванням має мати обмежений часовий інтервал дії, цільову спрямованість пільг і проведення моніторингу й оцінки ефективності застосування цих пільг для стимулювання інвестицій.

Сучасний тренд підвищення рівня конкуренції на міжнародних ринках обумовлює необхідність активізації інноваційної діяльності, створення належних інституційних умов для розвитку підприємництва. Вагомим чинником конкурентної боротьби між країнами за перерозподіл інвестиційних потоків є державна економічна політика, її фінансовий та монетарний компонент. Практика свідчить, що *наявні та потенційні інвестори потребують обґрунтованої, виваженої, послідовної та прозорої податкової політики*. Висока міждержавна конкурентна боротьба за інвестиційний ресурс обумовлює необхідність та актуальність формування певних гарантійних умов для довгострокового розвитку економічних галузей.

На сьогодні при формуванні збалансованої державної інвестиційної політики врахування владою позитивного зарубіжного досвіду у сфері оподаткування капіталу замало. Механічне зниження податкового навантаження шляхом зменшення податкових ставок чи надання податкових пільг не приводить до швидкого залучення капіталу в країну, адже у світі вже функціонує чимало низькоподаткових юрисдикцій. *Однією з основних детермінант економічного успіху є довіра економічних агентів*, яка потребує від держави партнерських взаємовідносин з бізнесом, сприяння формуванню ефективного інституційного середовища національної економіки.

У процесі розробки та реалізації податкової політики серед представників наукової спільноти немає узгодженої позиції щодо застосування конкретних інструментів податкового регулювання інвестиційного розвитку. Зазначене пов'язано з невисокою ефективністю надання податкових пільг у країнах з економіками, що розвиваються, а також фінансових ризиків для бюджету в разі застосування інструментарію податкових преференцій. F. Chittenden, M. Derregia у своєму дослідженні встановили, що податковий кредит на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (далі – НДДКР) не мав прямого впливу на приріст додаткових інвестицій. Разом із тим, ресурси, вивільнені внаслідок цільових податкових пільг, сприяли поліпшенню фінансового стану наукоємних підприємств, що в підсумку призводило до додаткової інвестиційної діяльності, особливо активного розвитку окремих бізнес-сегментів [14].

У деяких країнах, на противагу податковим перевагам, розвивають *інституційний каркас для залучення капіталу*. Зокрема, це стосується *верховенства права та належного захисту майнових прав інвесторів, стабільного та зрозумілого податкового законодавства, ефективної комунікації бізнесу та владних органів* тощо. Колектив науковців на чолі з F. J. Contractor визначив, що країни залучають більше іноземних інвестицій за інших, якщо в них сформовано ефективний регуляторний механізм запуску бізнесу, гарантовано надійний захист прав міноритарних інвесторів, сформовано дієву інфраструктуру для ведення міжнародної торгівлі [15].

L. A. Villela, A. D. Varreix акцентують увагу на тому, що податки відіграють другорядну роль для залучення інвестицій в економіку. Першочерговими факторами для інвесторів є розмір ринку, *конкурентне середовище*, доступ до сировини, наявність кваліфікованої робочої сили, вартість оплати праці, макроекономічна стабільність, верховенство права тощо. Водночас, за умов поглиблення економічної глобалізації, податкові стимули є вагомим фактором для прийняття рішень щодо інвестування іноземними інвесторами. Дослідники дійшли висновку, що регіональна економічна інтеграція породжує все більш подібні за своїми характеристиками ринки, і оскільки неподаткові фактори є подібними, податки становлять все більшу значущість у процесі прийняття інвестиційних рішень [16].

Іноземні інвестиції сприяють *трансферу новітніх технологій та сучасних бізнес-моделей від розвинутих країн до країн, які розвиваються*. Причому згадані процеси мають відчутний вплив для всієї економіки, адже правила та принципи конкуренції стимулюють інші підприємства бути конкурентними на ринку, орієнтуючись на стандарти та рівень підприємств, які залучають іноземний капітал. На думку знаних учених у сфері економіки X. X. Sala-i-Martin та R. J. Varro, технологічні дифузії відіграють центральну роль у сприянні процесам економічного розвитку [17].

Іноземні інвестиції, здійснені транснаціональними корпораціями, є основним каналом доступу країн, що розвиваються, до високих технологій. Крім того, мультинаціональні корпорації, як правило, є флагманами здійснення наукових досліджень і розробок, які є дуже важливими чинниками економічного стимулювання. З метою посилення позитивного впливу інвестицій на економічний розвиток підприємствам важливо акцентувати свою увагу на НДДКР. Розвинуті країни достатньо дієво застосовували інструментарій податкових кредитів для реалізації НДДКР. Підприємства –

отримувачі цих податкових кредитів впроваджують інновації у виробничі процеси, сприяють появі на ринку нової продукції, яка має кращі за аналоги характеристики [18].

Слід згадати напрацювання К. Akamatsu, який ґрунтовно дослідив особливості процесів економічного зростання у країнах, що розвиваються. Його напрацювання лягли в основу **парадигми «диких гусей»** (*wild-geese-flying pattern*), яка передбачає, що країни, які розвиваються, поступово наздоганятимуть в економічному розвитку високорозвинуті країни [19]. До своїх висновків учений дійшов шляхом дослідження розвитку текстильної промисловості Японії, яка на момент спостережень ще була країною, що розвивається. Згодом отримані твердження були екстрапольовані для кейсів інших азійських країн – «азійських тигрів» (Південної Кореї, Тайваню, Сінгапуру), а також Малайзії, Індонезії, Китаю тощо.

Було виявлено три основні стадії розвитку економічної галузі: товар широкого вжитку імпортується у країну, що розвивається; далі для задоволення зростаючого попиту відкриваються нові локальні виробництва цих товарів, що раніше виключно імпортувались; надлишок товарів, що виробляються, згодом експортується на нові ринки, передусім до країн, що розвиваються. У процесі розвитку галузі промисловості здійснюється структурна декомпозиція економіки, за якої країни, що розвиваються, йдуть шляхом її копіювання у країн, які є економічними флагманами (з відповідною адаптацією до наявних соціально-економічних реалій).

Держави з емерджентною економікою прагнуть підвищити рівень її технологічного устрою для забезпечення додаткових конкурентних переваг своїх суб'єктів господарювання на глобальних ринках. Задля прискорення цих процесів *актуальною та доволі поширеною світовою практикою є усунення торговельних перепон і створення для мультинаціональних корпорацій відповідних умов, які сприяли б прийняттю цими економічними суб'єктами рішень щодо трансферу технологічних ноу-хау в економіку країн, що розвиваються*.

Повоєнний кейс Японії у сфері економічного відновлення є цікавим для ретельного дослідження в Україні. Адже наша держава потребує посилення технологічності своєї економіки, розширення експортного потенціалу, щоб мати необхідні ресурси для імпорту критично необхідних товарів за умов стійкого дефіциту платіжного балансу. У повоєнний період Японія обрала стратегію активізації внутрішнього попиту шляхом політики податкового стимулювання, що принесло бажаний ре-

зультат [20]. Основою забезпечення економічного зростання було обрано *приватні корпоративні інвестиції*. Уряд максимально сприяв інтенсифікації інвестицій, формуючи сприятливі довгострокові економічні очікування. Японія успішно застосувала «трансфер технологій», імпортувавши технологічні розробки США і країн Європи для розвитку основних галузей національної промисловості. Така політика держави потребувала активної залученості публічних інституцій до викупу приватними підприємствами патентних прав, технологій, розробок тощо.

Ключовим фактором залучення інвестицій у економіку, зокрема іноземних, є безпека, причому не лише недоторканість приватної власності чи виплати дивідендів акціонерам, але й фізична безпека. Рішення економічних агентів орієнтуються на задоволення їхніх потреб. Відповідно до піраміди Абрагама Маслоу безпека є фундаментальною потребою індивіда та суспільства загалом. За умов широкомасштабних військових дій, як свідчить емпіричний досвід, важливим інвестором виступає держава, а приватні підприємства інвестують у сфери, які тісно пов'язані з військовими потребами – виробництво зброї, військового обладнання, автомобілів, снарядів, амуніції, матеріалів та інших засобів, на який є високий попит на фронті.

Так, О. Маркарова, посол України у США, зазначила, що найбільший інвестиційний інтерес до України з боку американських інвесторів проявляють їхні виробники зброї та технологічні компанії [21]. Інвестиційні сплески фіксуються й у країнах, які долучені до військових конфліктів (наприклад, які постачають зброю та техніку до країн, що є сторонами конфліктів). Крім того, залучення інвестицій, у тому числі іноземних, активно відбувається в період повоєнної відбудови. Адже за умов невизначеності присутні суттєві ризики провадження господарської діяльності, безпеки людей та збереження основних засобів.

В'єтнамські дослідники С. Nguyen, Т. Tran, Н. Vu зауважують, що короткострокові ефекти війни відомі широкому загалу – це непоправні втрати людського капіталу, знищення інфраструктури, втрата промислового та економічного потенціалу, екологічні лиха тощо. Натомість довгострокові ефекти війни є недостатньо дослідженими. Встановлено, що боеприпаси, які не розірвалися, мають довгостроковий негативний вплив на території, на якій вони розміщуються. Незадовільні безпекові умови уповільнюють час післявоєнної відбудови, збільшують її транзакційні витрати та мають нерівномірне розміщення [22].

G. Blair, D. Christensen і V. Wirtschafter у контексті впливу військових конфліктів на інвестиційну діяльність зазначають таке: 1) конфлікт несе значні ризики знищення виробництва або порушення виробничого ланцюжка, що негативно позначається на обсягу інвестиційних потоків у країні, де відбувається військовий конфлікт; 2) конфлікт знижує спроможність держави, що проявляється в неможливості гарантування захисту та погіршенні якості публічних послуг; 3) конфлікт посилює політичну та економічну невизначеність, що призводить до заморожування інвестиційних проектів [23]. Щоправда, автори досліджували саме локальні військові конфлікти, а повномасштабні війни мають ще більш негативний ефект на процеси інвестування в державі.

L. Bargeron, D. Denis і K. Lehn зазначають, що якщо податки є основним фактором, що визначає характер майбутніх фінансових рішень підприємств, то вони повинні, здебільшого, випускати акції для подальшого здійснення інвестицій. Проте інвестування в умовах війни потребує залучення зовнішнього фінансування. З іншого боку, коли фінансові рішення компаній залежать насамперед від динаміки інвестиційних можливостей, тоді підприємства можуть випускати боргові зобов'язання для фінансування інвестицій за умов воєнних дій, незважаючи на умови оподаткування капіталу. Дослідники виявили, що певний інвестиційний бум у США протягом Першої світової війни був пов'язаний зі збільшенням попиту, що обумовлено війною [24]. Доцільно наголосити, що військові дії протягом Першої світової війни на території США не відбувались, і багато хто вбачає, що саме ця війна допомогла США стати світовим економічним гегемоном. Підприємства доволі активно випускали бонди для здійснення інвестицій в основний капітал і розширення виробництва, щоб задовольнити потреби воюючих держав, залучених у широкомасштабний військовий конфлікт.

A. Cubel, M. T. Sanchis констатують, що протягом двох десятиліть після Другої світової війни саме країни Європи демонстрували найвищі темпи економічного зростання. Це пояснюється відбудовою територій, які найбільше постраждали внаслідок війни, та інвестиційним бумом, викликаним стрімким зростанням попиту. Автори підкреслюють, що особливе значення для економічного зростання мали інвестиції у виробництво та обладнання. Держави покращували інституційне середовище для залучення зовнішніх інвестицій, зокрема проводили дерегуляцію підприємництва та лібералізацію торговельних відносин. Лібералізація торгівлі збільшила доступність іноземного обладнання, яке було дешевшим (або кращої якості), що сприяло підвищенню рівня технологічного

устрою економіки та зростанню конкурентоспроможності економіки [25].

Усе зазначене важливо враховувати при формуванні податкової політики в Україні сьогодні та в період активної повоєнної відбудови, намагаючись використати всі доступні можливості для залучення інвестицій. Через сучасні значні потреби фінансування бойових дій держава поки не може впровадити систему інвестиційних податкових пільг. Але є інші *можливості поліпшення податкового середовища – забезпечення його стабільності та прогнозованості; боротьба із проявами недобросовісної податкової конкуренції; спрощення та цифровізація податкового адміністрування; перехід до європейських практик оподаткування, які прямо або опосередковано сприятимуть інвестиціям у виробництво інноваційної продукції.* У держави та більшості вітчизняних компаній на такі інвестиції ще тривалий час може не вистачати фінансових ресурсів, тому принципово важливо робити акцент на заохоченні до інвестицій транснаціональних корпорацій.

Незважаючи на складнощі, пов'язані із повномасштабним вторгненням, інвестиції в Україні сьогодні є, а основними інвесторами стали передусім великі міжнародні компанії. Здійснено навіть масштабні інвестиції: DTEK – 450 млн дол США, Irish Kingspan Group – понад 280 млн дол США, German Bayer AG – 60 млн євро, Nestle – 45 млн дол США, Philip Morris – 30 млн дол США. Серед інвестиційних проектів окремо згадаємо інвестицію ПрАТ «Філіп Морріс Україна» у нове виробництва сигарет у Львівській обл. у розмірі 30 млн дол. США. Ця фабрика орієнтована на потреби вітчизняного ринку і, коли запрацює на повну потужність, дасть змогу працевлаштувати 250 осіб.

До повномасштабного вторгнення ПрАТ «Філіп Морріс Україна» 16 років виробляла широкий асортимент продукції (для реалізації як в Україні, так і на імпорт) на власній фабриці в Харківській обл. Це підприємство уже зазнавало пошкоджень внаслідок обстрілів і не може продовжувати роботу з міркувань безпеки. У 2022 р. компанія «Філіп Морріс Україна» певний час імпортувала сигарети, а згодом уклала угоду про тимчасове виробництво продукції власних брендів на потужностях іншої компанії в Україні. Це є свідченням того, що виробництво в країні реалізації залишається вигідним.

Маючи власну фабрику, компанія зберігає контроль над якістю та швидкістю виробництва і логістичними ланцюгами. Якщо імпортувати сигарети, то це довше на місяць, а також слід заздалегідь закуповувати марки акцизного податку та відправляти їх за кордон для нанесення на пачки.

Якщо додати до переваг збереження частки на ринку України – то зрозуміло, чому компанія зважилася на інвестиції в нове виробництво.

Разом із тим, вигоду від відкриття нової фабрики отримала не лише компанія-інвестор. Очевидним позитивним економічним ефектом для держави є уже згадане створення 250 робочих місць. Крім того, велике виробництво – це своєрідний «магніт» для менших бізнесів. Дуже швидко економічна діяльність поширюється й за межі такого підприємства: локальні компанії залучаються до встановлення обладнання, робіт з реконструкції приміщення, надають логістичні послуги тощо. Водночас, коли виробництво запрацює на повну потужність, одне робоче місце на фабриці забезпечить додаткові десять у суміжних галузях.

Цей приклад можна розглядати як *ілюстрацію парадигми «диких гусей»* щодо повернення в Україну великого виробництва шляхом часткової релокації. Разом із тим, для тютюнової галузі можливою є також реалізація зазначеної парадигми на базі виробництва інноваційної продукції з потенціалом зниженого ризику її споживання для здоров'я людини, якою є тютюновмісні вироби для електричного нагрівання (далі – ТВЕН). Як це уже відбулося в Італії, Румунії, Польщі та інших країнах.

В Італії у 2016 р. була відкрита перша у світі фабрика з виробництва ТВЕН. Для цього було залучено інвестицію понад 1,2 млн євро; сьогодні на фабриці працює більше 2100 осіб. Вироблені в Італії стіки експортуються на ринки більше 50 країн, а обсяги цього експорту зросли з 177 млн євро у 2016 р. до понад 1,8 млрд євро у 2022 р.

Завдяки інвестиціям виробництво ТВЕН підтримує ланцюжок створення доданої вартості, що складається з близько 8 тис. італійських компаній, 1 тис. з яких працює в сільськогосподарському секторі, створюючи робочі місця для близько 41 тис. осіб по всій країні та забезпечуючи річний внесок у формування ВВП Італії на рівні 10,1 млрд євро (це 0,5% ВВП країни) [26]. Зауважимо, що таким інвестиціям сприяє, серед іншого, законодавче регулювання. В Італії ТВЕН на законодавчому рівні зареєстровано до новітньої продукції – бездимних тютюнових виробів, вони класифікуються як «тютюнові вироби, призначені для вдихання без згорання».

Особливістю оподаткування ТВЕН в Італії є прив'язка ставки відповідного акцизу до розміру акцизного податку для 1 тис. сигарет, що були реалізовані за їх середньозваженою роздрібною ціною. Зокрема, у 2023 р. акцизний податок на ТВЕН становив 36,5% від акцизу на сигарети (тобто рівень диференціації акцизного навантаження на

ці види продукції складав 63,5%), у 2024 р. він дорівнює 38% від акцизного податку на сигарети, а у 2026 р. – зросте до 42% від акцизу на сигарети. Для порівняння: середній в ЄС рівень диференціації акцизу на ці два види продукції у 2023 р. становив 66,3% [27].

Застосування такого підходу не означає, що в Італії не робилися спроби оподаткувати ТВЕН вищим податком. Зокрема, висувалися ініціативи підняти акциз на ТВЕН до рівня, який відповідатиме 80% акцизу на сигарети. Проте Парламент Італії при ухваленні законодавчих змін зайняв прагматичну позицію, яка врахувала і потенціал меншої шкоди від вживання ТВЕН, і практику їх акцизного оподаткування в інших країнах ЄС, і економічний ефект впливу інвестицій в їх виробництво [28].

Україна також може стати країною, де ПрАТ «Філіп Морріс Україна» розмістить нове виробництво ТВЕН. Але для цього потрібні відповідні умови. Зокрема, важливим є ухвалення проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби» № 11090, який, серед іншого, передбачає поступове до 2028 року збільшення рівня диференціації акцизного податку на ТВЕН і сигарети до 20%. Тобто сьогодні однаковий акциз для цих видів продукції на фінальному етапі реформи зросте до 72 євро за 1 тис. шт. для ТВЕН і 90 євро за 1 тис. шт. для сигарет; а в більш широкому контексті – буде реалізована *орієнтована на практику ЄС податкова зміна, яка опосередковано сприятиме інвестиціям у виробництво інноваційної продукції*.

Повномасштабна війна та величезний брак фіскальних ресурсів ще більше актуалізують створення інвестиційно сприятливого податкового середовища в Україні *шляхом боротьби з проявами недобросовісної податкової конкуренції*. Зокрема, важливо детінізувати цілі галузі економіки. На переконання Данила Гетманцева, голови Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Верховної Ради України, найбільші резерви детінізації є у сфері торгівлі. Наприклад, за перші 5,5 місяців 2024 р. донраховано 1,2 млрд грн податкових зобов'язань суб'єктам господарювання, які здійснюють торгівлю побутовою технікою. Причому це відомі бренди і великі компанії, які ухилялися від оподаткування, використовуючи незаконні схеми з контрабандою, з продажем аудіокниг та інші практики зловживань.

Показовим прикладом негативного впливу згубної податкової конкуренції на інвестиції в Україні є також сфера послуг фіксованого доступу до мережі «Інтернет». Згідно із даними звіту Націо-

нальної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку (далі – НКЕК) [29], доходи від цих послуг в Україні у 2023 р. становили 21,2 млрд грн, їх частка в загальному обсязі доходів від надання електронних комунікаційних послуг склала 21,8%. За підсумками 2023 р. обсяг доходів від надання послуг доступу до фіксованої мережі «Інтернет» користувачам послуг становив 20,3 млрд грн, постачальникам мереж – 0,9 млрд грн. Відповідно до статистики НКЕК за 4-й квартал 2023 р., з 3598 інтернет-провайдерів 2170 економічних суб'єктів є фізичними особами – підприємцями (далі – ФОП). Причому відбувається навмисне «подрібнення» великого бізнесу під певними торговими марками на велику кількість ФОП з метою зловживання спрощеною системою оподаткування для зменшення суми сплачених податків до бюджету.

З усіх зареєстрованих представників аналізованої сфери надання послуг 582 прозвітували про капітальні інвестиції менше 1 тис. грн за 2023 р. З тих провайдерів, що мали інвестиції більше 66,5% усіх капітальних інвестицій, можна виокремити чотири компанії: ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна» (та її дочірні компанії ПрАТ «Фарлеп-Інвест» і ТОВ «Фрінет»), ПрАТ «Датагруп» (та її дочірня компанія ТОВ «Воля-кабель») та АТ «Укртелеком». За таких умов важко реалізувати державні ініціативи на національному рівні («забезпечення зв'язком під час блекаутів», «інтернет під час війни», «подолання цифрового розриву між містом та селом» та інші).

Увага численних дрібних інтернет-провайдерів сконцентрована передусім на зниженні витрат, включно з оптимізацією податкових платежів, придбанням обладнання на вторинному ринку, використанням несертифікованого обладнання, а також такими практиками, як виплата заробітної плати «в конвертах», без розвитку нових продуктів та інвестицій у поліпшення мережі, а також без оновлення наявних продуктів відповідно до сучасних потреб споживачів. Це зумовлює демпінг цін на ринку та створює нерівні умови конкуренції для операторів і постачальників, які дотримуються всіх вимог чинного законодавства й активно інвестують у розвиток мережі, технологій і нових продуктів.

Для високотехнологічного ринку електронних комунікацій важливим є те, щоб конкуренція була збалансованою та позитивною для розвитку ринку. Тому потрібно виключити сферу послуг фіксованого доступу до мережі «Інтернет» із переліку видів економічної діяльності, для яких передбаче-

на можливість вибору спрощеної системи оподаткування.

Важливим інструментом, у тому числі для боротьби із недобросовісною податковою конкуренцією, є *цифровізація податкового адміністрування*. У зазначеному контексті варто звернути увагу на ініціативу Туреччини щодо використання штучного інтелекту для подолання масового ухилення від сплати податків у країні. Відповідні заходи протидії впроваджують на тлі невтішної статистики – більше половини турецьких компаній у своїй звітності відобразили прямі збитки або «символічний» прибуток, імовірно, щоб оптимізувати або в незаконний спосіб зменшити свої податкові зобов'язання [30].

Передові технології для боротьби з ухиленням від оподаткування вже використовують в Італії та США. Зокрема, штучний інтелект застосовують для кращого використання даних і для поліпшення аналізу ризиків. На такі можливості слід звернути увагу також Україні.

Насамкінець зазначимо, що під час війни важливо запровадити механізми *спрощення податкового адміністрування* для сумлінних платників податків. Одним із них є створення так званого «клубу білого бізнесу», що передбачено проектом Закону України «Щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства» № 11084. Згідно із зазначеною ініціативою, у цей «клуб» увійдуть близько 5 тис. платників податків, які мають рівень сплати податків вище за середній показник у певній сфері, сплачують співпрацівникам заробітну плату, яка також перевищує середній по галузі рівень, та не мають податкової заборгованості [31].

Для компаній у «клубі» передбачені преференції. Наприклад, відсутність документальних перевірок, прискорене відшкодування ПДВ, індивідуальні податкові консультації та комплаєнс-менеджер. Крім того, статус «білого» платника податків передбачає внесення даних в окремий реєстр, який буде публічним. Важливо, що платники, які знаходяться в цьому реєстрі, будуть підпадати під менш жорсткий податковий контроль. Якщо компанія прозоро веде діяльність, законослухняна, справно сплачує податки, то увага податкових органів до неї буде мінімальною, а державна податкова служба України призначить їй перевірку в останню чергу чи, можливо, зовсім не буде перевіряти. Це ризик-орієнтований підхід, який застосовується в європейській практиці, а Україна його послідовно впроваджує.

ВИСНОВКИ

Податкова політика відіграє значущу роль у регулюванні споживчого та інвестиційного попиту. При формуванні збалансованої державної інвестиційної політики важливим є врахування владою позитивного зарубіжного досвіду у сфері оподаткування капіталу. У світі потенційним інвесторам пропонуються значні податкові преференції та інші спеціальні умови – спрощені процедури виділення землі для будівництва підприємств, доступ для інфраструктури, звільнення від сплати мита для імпорту обладнання з метою залучення нових іноземних інвестицій. Однією із основних детермінант економічного успіху є довіра економічних агентів, яка потребує від держави партнерських взаємовідносин з бізнесом, сприяння формуванню ефективного інституційного середовища національної економіки.

Держави з емерджентною економікою прагнуть підвищити рівень її технологічного устрою для забезпечення додаткових конкурентних переваг своїх суб'єктів господарювання на глобальних ринках. Задля прискорення цих процесів актуальною та доволі поширеною світовою практикою є усунення торговельних перепон і створення для мультинаціональних корпорацій відповідних умов, які сприяли б прийняттю цими економічними суб'єктами рішень щодо трансферу технологічних ноу-хау.

Україна в умовах активної фази війни не може ініціювати впровадження системи інвестиційних податкових пільг, але має інші можливості поліпшення податкового середовища: забезпечення його стабільності та прогнозованості; боротьба із проявами недобросовісної податкової конкуренції; спрощення та цифровізація податкового адміністрування; перехід до європейських практик оподаткування, які прямо або опосередковано сприятимуть інвестиціям у виробництво інноваційної продукції. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Wang X., Xu Z., Qin Y., Skare M. Foreign direct investment and economic growth: a dynamic study of measurement approaches and results. *Economic research – Ekonomska istraživanja*. 2022. Vol. 35. Iss. 1. P. 1011–1034.
DOI: <https://doi.org/10.1080/1331677X.2021.1952090>
2. Moudatsou A. Foreign direct investment and economic growth in the European Union. *Journal of Economic Integration*. 2003. Vol. 18. Iss. 4. P. 689–707.
DOI: <https://doi.org/10.11130/jei.2003.18.4.689>
3. Su Y., Liu Z. The impact of foreign direct investment and human capital on economic growth: Evidence from Chinese cities. *China Economic Review*. 2016. Vol. 37. P. 97–109.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2015.12.007>

4. Iamsiraroj S. The foreign direct investment–economic growth nexus. *International Review of Economics & Finance*. 2016. Vol. 42. P. 116–133. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iref.2015.10.044>
5. Нікітшин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.
6. Тофан І. М. Проблематика залучення інвестицій та їх податкового супроводу в Україні. *Український економічний часопис*. 2023. № 1. С. 48–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-1-9>
7. Малахова Ю. А. Інвестиційна активність підприємства та чинники, що її визначають. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 21. Ч. 2. С. 55–58. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_21/2/15.pdf
8. Simionescu M., Lazányi K., Sopková G. et al. Determinants of economic growth in V4 countries and Romania. *Journal of Competitiveness*. 2017. Vol. 9. Iss. 1. P. 103–116. DOI: [10.7441/joc.2017.01.07](https://doi.org/10.7441/joc.2017.01.07)
9. Arestis P. Fiscal policy: a strong macroeconomic role. *Review of Keynesian Economics*. 2012. Vol. 1. Iss. 1. P. 93–108. DOI: <https://doi.org/10.4337/roke.2012.01.06>
10. Summers L. H. Tax policy and international competitiveness. In *International Aspects of Fiscal Policies*. University of Chicago Press, 1988. P. 349–386. URL: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c7931/c7931.pdf>
11. Ślusarczyk B. Tax incentives as a main factor to attract foreign direct investments in Poland. *Administrative Management Public (RAM)*. 2018. Vol. 30. P. 67–81. DOI: [10.24818/amp/2018.30-05](https://doi.org/10.24818/amp/2018.30-05)
12. Liu Y., Mao J. How Do Tax Incentives Affect Investment and Productivity? Firm-Level Evidence from China. *American Economic Journal: Economic Policy*. 2019. Vol. 11. No. 3. P. 261–291. DOI: [10.1257/pol.20170478](https://doi.org/10.1257/pol.20170478)
13. Munongo S., Akanbi O. A., Robinson Z. Do tax incentives matter for investment? A literature review. *Business and Economic Horizons*. 2017. Vol. 13. Iss. 2. P. 152–168. DOI: [10.22004/ag.econ.264633](https://doi.org/10.22004/ag.econ.264633)
14. Chittenden F., Derregia M. The role of tax incentives in capital investment and R&D decisions. *Environment and Planning C: Government and Policy*. 2010. Vol. 28. Iss. 2. P. 241–256. DOI: <https://doi.org/10.1068/c0780b>
15. Contractor F. J., Nuruzzaman N., Dangol R., Raghunath S. How FDI Inflows to Emerging Markets are Influenced by Country Regulatory Factors: An Exploratory Study. *Journal of International Management*. 2021. Vol. 27. Iss. 1. Art. 100834. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.intman.2021.100834>
16. Villela L. A., Barreix A. D. Taxation and Investment promotion. 2002. URL: <https://webimages.iadb.org/publications/english/document/Taxation-and-Investment-Promotion.pdf>
17. Sala-i-Martin X., Barro R. J. Technological Diffusion, Convergence, and Growth. *Center Discussion Paper*. 1995. Working Paper No. 735. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/160652/1/cdp735.pdf>
18. Czarnitzki D., Hanel P., Rosa J. M. Evaluating the impact of R&D tax credits on innovation: A microeconomic study on Canadian firms. *Research Policy*. 2011. Vol. 40. Iss. 2. P. 217–229. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2010.09.017>
19. Akamatsu K. A historical pattern of economic growth in developing countries. *The Developing Economies*. 1962. Vol. 1. Iss. 1. P. 3–25. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1746-1049.1962.tb01020.x>
20. Джонсон Ч. Японське економічне диво. Як професійна влада та бізнес збудували провідну економіку світу / пер. з англ. Р. Клочко. Київ : Наш Формат, 202. 456 с.
21. Офіційний телеграм-канал Центру економічної стратегії. URL: <https://t.me/thinktankces/2322>
22. Nguyen C., Tran T., Vu H. The long-term effects of war on foreign direct investment and economic development: Evidence from Vietnam. *Journal of Urban Economics*. 2024. Vol. 143. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jue.2024.103680>
23. Blair G., Christensen D., Wirtschafter V. How Does Armed Conflict Shape Investment? Evidence from the Mining Sector. *The Journal of Politics*. 2022. Vol. 84. Iss. 1. P. 116–133. DOI: <https://doi.org/10.1086/715255>
24. Bargerion L., Denis D., Lehn K. Financing investment spikes in the years surrounding World War I. *Journal of Financial Economics*. 2018. Vol. 130. Iss. 2. P. 215–236. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2018.07.003>
25. Cubel A., Sanchis M. T. Investment and growth in Europe during the Golden Age. *European Review of Economic History*. 2009. Vol. 13. Iss. 2. P. 219–249. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1361491609002500>
26. Аналітична довідка. ICC Ukraine. URL: <https://ic-sua.org/analitychna-dovidka/>
27. Dawson F. Italy's new government scraps planned increases in e-liquid excise duties. *ECigIntelligence*. 08.12.2022. URL: <https://ecigintelligence.com/italys-new-government-scraps-planned-increases-in-e-liquid-excise-duties/>
28. Кошук Т., Пасічний М. Акцизна політика і нелегальна торгівля тютюновими виробами: у пошуках збалансованих рішень. *Growford Institute*. Київ, 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/aktsyzna-polityka-i-nelegalna-torgivlya-tyutyunovymy-vyrobamy-u-poshu-kah-zbalansovanyh-rishen/>
29. Електронні комунікації в Україні в цифрах: звіт НКЕК 2023. URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2972&language=uk>
30. Капустинська К. Туреччина направить ШІ на боротьбу з масовим ухиленням від податків: під

прицілом більш як половина компаній. *Oboz.ua*. 01.07.2024. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy/turechchina-napravit-shi-na-borotbu-z-masovim-uhilennyam-vid-podatkov-pid-pritsilom-bilshe-polovini-kompanij.htm>

31. «Питання детінізації – не тільки в площині підакцизних товарів чи грального бізнесу», – Данило Гетманцев, голова податкового комітету Ради. *delo.ua*. 20.06.2024. URL: <https://delo.ua/economy/pitannya-detinizaciyi-lezit-ne-tilki-v-ploshhini-pidakciznix-tovariv-ci-gralnogo-biznesu-danilo-getmancev-golova-podatkovogo-komitetu-radi-433555/>

REFERENCES

- “Analytichna dovidka” [Analytical Reference]. *ISS Ukraine*. <https://iccu.org/analytichna-dovidka/>
- Akamatsu, K. “A historical pattern of economic growth in developing countries”. *The Developing Economies*, vol. 1, no. s1 (1962): 3-25.
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1746-1049.1962.tb01020.x>
- Arestis, P. “Fiscal policy: a strong macroeconomic role”. *Review of Keynesian Economics*, vol. 1, no. 1 (2012): 93-108.
DOI: <https://doi.org/10.4337/roke.2012.01.06>
- Bargeron, L., Denis, D., and Lehn, K. “Financing investment spikes in the years surrounding World War I”. *Journal of Financial Economics*, vol. 130, no. 2 (2018): 215-236.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2018.07.003>
- Blair, G., Christensen, D., and Wirtschafter, V. “How Does Armed Conflict Shape Investment? Evidence from the Mining Sector”. *The Journal of Politics*, vol. 84, no. 1 (2022): 116-133.
DOI: <https://doi.org/10.1086/715255>
- Chittenden, F., and Derregia, M. “The role of tax incentives in capital investment and R&D decisions”. *Environment and Planning C: Government and Policy*, vol. 28, no. 2 (2010): 241-256.
DOI: <https://doi.org/10.1068/c0780b>
- Contractor, F. J. et al. “How FDI Inflows to Emerging Markets are Influenced by Country Regulatory Factors: An Exploratory Study”. *Journal of International Management*, art. 100834, vol. 27, no. 1 (2021).
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.intman.2021.100834>
- Cubel, A., and Sanchis, M. T. “Investment and growth in Europe during the Golden Age”. *European Review of Economic History*, vol. 13, no. 2 (2009): 219-249.
DOI: <https://doi.org/10.1017/S1361491609002500>
- Czarnitzki, D., Hanel, P., and Rosa, J. M. “Evaluating the impact of R&D tax credits on innovation: A microeconomic study on Canadian firms”. *Research policy*, vol. 40, no. 2 (2011): 217-229.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2010.09.017>
- Dawson, F. “Italy’s new government scraps planned increases in e-liquid excise duties”. *ECigIntelligence*. December 08, 2022. <https://ecigintelligence.com/italys-new-government-scraps-planned-increases-in-e-liquid-excise-duties/>

- italys-new-government-scraps-planned-increases-in-e-liquid-excise-duties/
- Dzhonson, Ch. *Yaponske ekonomichne dyvo. Yak profesiina vlada ta biznes zbuduvaly providnu ekonomiku svitu* [Japan's Economic Miracle. How Professional Government and Business Built the World's Leading Economy]. Kyiv: Nash Format, 202.
- “Elektronni komunikatsii v Ukraini v tsvyfrakh: zvit NKEK 2023” [Electronic Communications in Ukraine in Numbers: NKEK 2023 Report]. <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2972&language=uk>
- lamsiraroj, S. “The foreign direct investment-economic growth nexus”. *International Review of Economics & Finance*, vol. 42 (2016): 116-133.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iref.2015.10.044>
- Kapustynska, K. “Turechchyna napravyt ShI na borotbu z masovym ukhlyenniam vid podatkov: pid prytsilom bilsh yak polovyna kompanii” [Turkey Will Use AI to Fight Massive Tax Evasion: More Than Half of the Companies Under the Crosshairs]. *Oboz.ua*. July 01, 2024. <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy/turechchina-napravit-shi-na-borotbu-z-masovim-uhilennyam-vid-podatkov-pid-pritsilom-bilshe-polovini-kompanij.htm>
- Koshchuk, T., and Pasichnyi, M. “Aktsyzna polityka i nelehalna torhivlia tiutiunovymy vyrobamy: u poshukakh zbalansovanykh rishen” [Excise Policy and Illegal Trade in Tobacco Products: In Search of Balanced Solutions]. *Growford Institute*. Kyiv, 2024. <https://www.growford.org.ua/research/aktsyzna-polityka-i-nelegalna-torgivlya-tyutyunovymy-vyrobamy-u-poshu-kah-zbalansovanyh-rishen/>
- Liu, Y., and Mao, J. “How Do Tax Incentives Affect Investment and Productivity? Firm-Level Evidence from China”. *American Economic Journal: Economic Policy*, vol. 11, no. 3 (2019): 261-291.
DOI: 10.1257/pol.20170478
- Malakhova, Yu. A. “Investytsiina aktyvnist pidpriemstva ta chynnyky, shcho yii vyznachaiut” [Enterprise Investment Activities and Factors Determine Its]. *Naukovi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Ekonomichni nauky»*, iss. 21, part 2 (2016): 55-58. http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_21/2/15.pdf
- Moudatsou, A. “Foreign direct investment and economic growth in the European Union”. *Journal of Economic Integration*, vol. 18, no. 4 (2003): 689-707.
DOI: <https://doi.org/10.11130/jei.2003.18.4.689>
- Munongo, S., Akanbi, O. A., and Robinson, Z. “Do tax incentives matter for investment? A literature review”. *Business and Economic Horizons*, vol. 13, no. 2 (2017): 152-168.
DOI: 10.22004/ag.econ.264633
- Nguyen, C., Tran, T., and Vu, H. “The long-term effects of war on foreign direct investment and economic development: Evidence from Vietnam”. *Journal of Urban Economics*, vol. 143 (2024).
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jue.2024.103680>
- Nikitishyn, A. O. *Podatkova polityka v umovakh ekonomichnykh peretvoren* [Tax Policy in the Conditions of

Economic Transformations]. Kyiv: Kyiv. nats. torh-ekon. un-t, 2019.

Oftsiinyi telehram-kanal Tsentru ekonomichnoi stratehii. <https://t.me/thinktances/2322>

“Pytannia detinizatsii – ne tilky v ploshchyni pidaktsyzykh tovariv chy hralnoho biznesu», – Danylo Hetmantsev, holova podatkovoho komitetu Rady [“The Issue of Detinization Is Not Only in the Sphere of Excise Goods or Gambling Business”, – Danylo Hetmantsev, Head of the Tax Committee of the Council]. *delo.ua*. June 20, 2024. <https://delo.ua/economy/pitannya-detinizaciyi-lezit-ne-tilki-v-ploshhini-pidaciznix-tovariv-ci-gralnogo-biznesu-danilo-getmancev-golova-podatkovogo-komitetu-radi-433555/>

Sala-i-Martin, X. X., and Barro, R. J. “Technological Diffusion, Convergence, and Growth”. *Center Discussion Paper*. 1995. Working Paper no. 735. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/160652/1/cdp735.pdf>

Simionescu, M. et al. “Determinants of economic growth in V4 countries and Romania”. *Journal of Competitiveness*, vol. 9, no. 1 (2017): 103-116. DOI: 10.7441/joc.2017.01.07

Slusarczyk, B. “Tax incentives as a main factor to attract foreign direct investments in Poland”. *Administratie*

si Management Public «(RAMP), vol. 30 (2018): 67-81. DOI: 10.24818/amp/2018.30-05

Su, Y., and Liu, Z. “The impact of foreign direct investment and human capital on economic growth: Evidence from Chinese cities”. *China Economic Review*, vol. 37 (2016): 97-109. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2015.12.007>

Summers, L. H. “Tax policy and international competitiveness”. *International Aspects of Fiscal Policies*. University of Chicago Press, 1988. <https://www.nber.org/system/files/chapters/c7931/c7931.pdf>

Tofan, I. M. “Problematyka zaluchennia investytsii ta yikh podatkovoho suprovodu v Ukraini” [Challenges of Investment Attraction and Its Tax Support in Ukraine]. *Ukrainskyi ekonomichnyi chasopys*, no. 1 (2023): 48-51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-1-9>

Villela, L. A., and Barreix, A. D. “Taxation and Investment promotion”. 2002. <https://webimages.iadb.org/publications/english/document/Taxation-and-Investment-Promotion.pdf>

Wang, X. et al. “Foreign direct investment and economic growth: a dynamic study of measurement approaches and results”. *Economic research – Ekonomska istrazivanja*, vol. 35, no. 1 (2022): 1011-1034. DOI: <https://doi.org/10.1080/1331677X.2021.1952090>

УДК 657.347.7

JEL: F53; F63; H26; M41; M48

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-413-420>

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ В БОРТЬБІ З КОРПОРАТИВНИМИ ПОДАТКОВИМИ ЗЛОВЖИВАННЯМИ

©2024 ОРЛОВ І. В., ЗАХАРОВ Д. М.

УДК 657.347.7

JEL: F53; F63; H26; M41; M48

Орлов І. В., Захаров Д. М. Законодавче регулювання та міжнародна співпраця в боротьбі з корпоративними податковими зловживаннями

Метою статті є аналіз механізмів та наслідків зловживання корпоративним податком і використання офшорів для світової та національної економіки. Результати дослідження надають розуміння та рекомендації щодо поліпшення дотримання податкового законодавства, забезпечення справедливого оподаткування та пом'якшення негативного впливу зловживань корпоративними податками на економічний і соціальний розвиток. У статті розглядається одна з найважливіших проблем сучасної глобальної економіки – зловживання корпоративними податками. Це питання набуває все більшої актуальності через такі фактори, як глобалізація, розвиток цифрової економіки та зростаюче значення нематеріальних активів. Зловживання корпоративними податками веде до значних втрат доходів державних бюджетів, що знижує здатність урядів фінансувати ключові соціальні послуги та інфраструктурні проекти. Це, своєю чергою, поглиблює економічну нерівність та підриває соціальний добробут. В умовах посиленої міжнародної конкуренції за податкові надходження транснаціональні корпорації використовують складні схеми агресивного податкового планування, включно з офшорними зонами та податковими гаванями, щоб мінімізувати свої податкові зобов'язання. Така практика потребує ефективного регулювання та координації на міжнародному рівні. У статті аналізуються сучасні законодавчі ініціативи та заходи, які спрямовані на боротьбу з податковими зловживаннями, такі як Загальні правила боротьби з ухиленням від оподаткування (GAAR) та Спеціальні правила боротьби з ухиленням від оподаткування (SAAR). Особлива увага приділяється ролі міжнародної співпраці, включно з проектами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Європейського Союзу (ЄС), у підвищенні податкової прозорості та запобіганні переміщенню прибутків. Актуальність дослідження підкреслюється необхідністю постійного вдосконалення податкового законодавства та впровадження новітніх технологій для виявлення та запобігання ухиленням від сплати податків.

Ключові слова: BEPS, трансфертне ціноутворення, оподаткування, дворівневе рішення, ОЕСР.

Рис.: 2. **Бібл.:** 17.

Орлов Ігор Віталійович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і аудиту, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (пл. Кошута, 6, Берегово, 90202, Україна)

E-mail: orlov.igor@kmf.org.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3119-0698>